

บทที่ 2

กายวิภาคและสรีรวิทยาของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกลักษณะกายวิภาคของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้ได้
2. บอกสรีรวิทยาของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้ได้
3. บอกส่วนประกอบของอวัยวะสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้ได้
4. บอกหน้าที่ของอวัยวะสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้ได้

การพัฒนาในระยะแรกของตัวอ่อน จะพบต่อมเพศ (gonad) 2 ข้าง ซึ่งยังไม่แบ่งเพศ โดยพื้นฐานแล้วตัวอ่อนจะพัฒนาไปเป็นเพศใดขึ้นกับโครโมโซมเพศ (sex chromosome) ซึ่งถูกกำหนดโดยตัวอสุจิ (sperm) มีทั้งตัวอสุจิที่มีโครโมโซมเอ็กซ์ (X-chromosome) และตัวอสุจิที่มีโครโมโซมวาย (Y-chromosome) ดังนั้นตัวอ่อนที่มีโครโมโซมเพศแบบเอ็กซ์เอ็กซ์ (XX) จะพัฒนาไปเป็นเพศเมีย โดยต่อมเพศพัฒนาเป็นรังไข่และมีอวัยวะอื่น ๆ ของระบบสืบพันธุ์ ส่วนตัวอ่อนที่มีโครโมโซมเพศแบบเอ็กซ์วาย (XY) จะพัฒนาเป็นเพศผู้ โดยต่อมเพศพัฒนาเป็นอัณฑะ และมีอวัยวะอื่น ๆ ของระบบสืบพันธุ์

การเรียนรู้ถึงกายวิภาคของอวัยวะในระบบสืบพันธุ์ของสัตว์เพศผู้ ทำให้เกิดความเข้าใจถึงลักษณะของอวัยวะ และตำแหน่งที่ตั้งของอวัยวะที่เป็นส่วนประกอบในระบบสืบพันธุ์ ทั้งส่วนที่อยู่ภายนอกและภายในร่างกาย ส่วนการเรียนรู้ถึงสรีรวิทยาของอวัยวะในระบบสืบพันธุ์ของสัตว์เพศผู้ ทำให้เกิดความเข้าใจถึงกระบวนการทำงาน และหน้าที่ของอวัยวะที่เป็นส่วนประกอบในระบบสืบพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์อันสอดคล้องกัน ฉะนั้นในบทนี้จึงกล่าวถึงลักษณะของอวัยวะ ตำแหน่ง ที่ตั้ง และหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ ในระบบสืบพันธุ์ของสัตว์เพศผู้ต่อไป

1. กายวิภาคและสรีรวิทยาของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้

1.1 กายวิภาคของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้ ในระยะเริ่มแรกของตัวอ่อน ต่อมเพศจะเจริญเป็นอัณฑะ โดยเริ่มเห็นเด่นชัดภายหลังเกิดการปฏิสนธิแล้ว 26 วันในสุกร และ 90 วันในโค ภายหลังจากการคลอดแล้วอวัยวะของระบบสืบพันธุ์จะมีการพัฒนาและเจริญเติบโตควบคู่ไปกับการเจริญเติบโต

ของร่างกาย ซึ่งระบบสืบพันธุ์จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเมื่อเข้าสู่วัยหนุ่ม (puberty) ระบบสืบพันธุ์ของสัตว์เพศผู้แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

1.1.1 อวัยวะเพศปฐมภูมิ (primary sex organs) เป็นอวัยวะหลักทำหน้าที่ในการผลิตอสุจิและฮอร์โมนเพศผู้ ได้แก่ อัณฑะ (testis) ซึ่งมีอยู่ 2 ข้างซ้ายและขวา ซึ่งแต่ละข้างห่อหุ้มด้วยถุงหุ้มอัณฑะ (scrotum)

1.1.2 อวัยวะเพศทุติยภูมิ (secondary sex organs) ทำหน้าที่เป็นท่อเพื่อนำอสุจิจากแหล่งผลิตหรืออัณฑะออกสู่ภายนอก จะเป็นระบบท่อต่าง ๆ ดังนี้ คือ ท่อรังแห (rete testis) ท่อนำออก (vas efferens หรือ efferent ducts) ท่อพีกอสุจิ (epididymis) ท่อนำน้ำเชื้อ (vas deferens หรือ deferent ducts) กระเปาะของท่อนำน้ำเชื้อ (ampulla) ท่อปัสสาวะ (urethra) และลึงค์ (penis) นอกจากนี้ในส่วนของท่อปัสสาวะ และลึงค์ ยังเป็นท่อที่เป็นทางผ่านของน้ำปัสสาวะด้วย โดยมีส่วนที่เก็บน้ำปัสสาวะเรียกว่ากระเพาะปัสสาวะ (bladder)

1.1.3 ต่อมสำรอง (accessory sex organs) เป็นต่อมร่วมที่ทำหน้าที่ผลิตน้ำหล่อเลี้ยงตัวอสุจิ ประกอบด้วยต่อมเวสซิคูลาร์ (vesicular glands หรือ seminal vesicle) ต่อมพรอสเตท (prostate gland) และต่อมบัลโบยูรีทรีล (bulbourethral glands หรือ Cowper's glands)

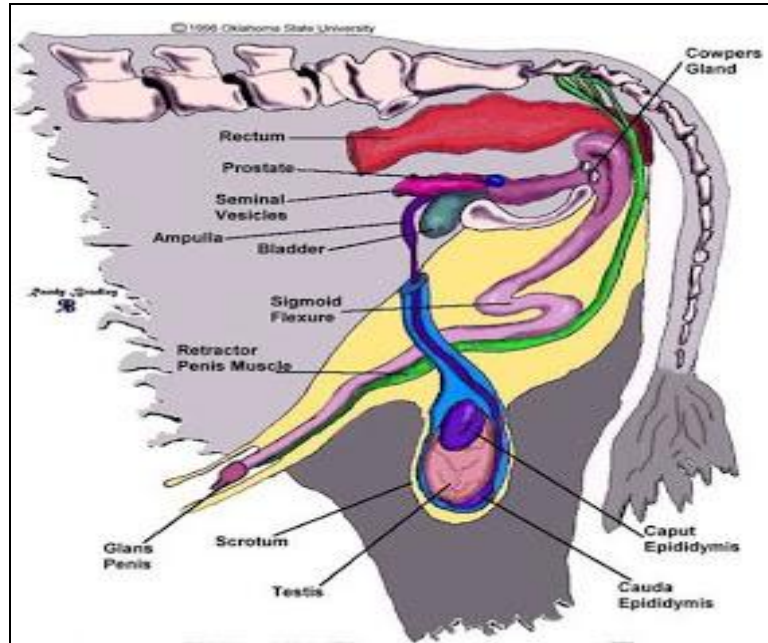
กายวิภาคของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้ ดังแสดงในรูปที่ 2.1 ถึง 2.4

1.2 สรีรวิทยาของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้ การกล่าวถึงสรีรวิทยาเป็นการกล่าวถึงหน้าที่นั่นเอง โดยส่วนรวมในเพศผู้ทำหน้าที่ ดังนี้

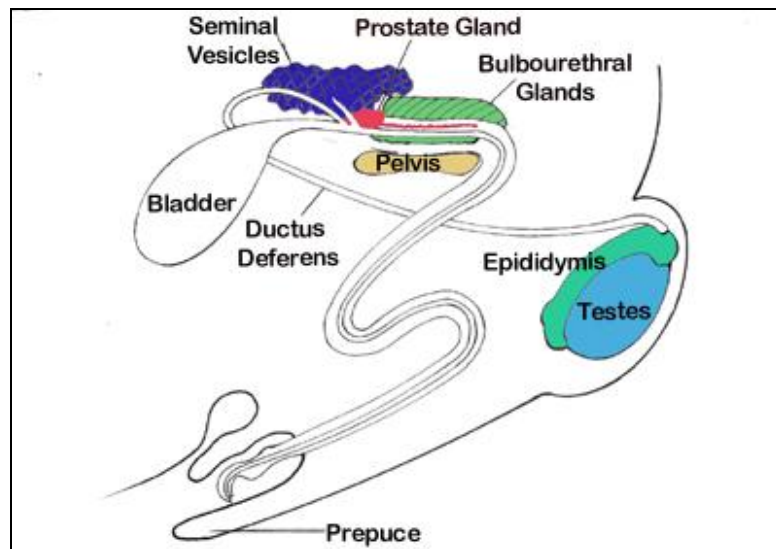
1.2.1 ผลิตเซลล์สืบพันธุ์เพศผู้ คืออสุจิ (sperm or spermatozoa)

1.2.2 ผลิตฮอร์โมนเพศผู้ คือฮอร์โมนเทสโทสเตอโรน (testosterone) ซึ่งทำให้สัตว์แสดงลักษณะความเป็นเพศผู้

1.2.3 นำตัวอสุจิเข้าสู่อวัยวะสืบพันธุ์ในสัตว์เพศเมียในเวลาที่เหมาะสม

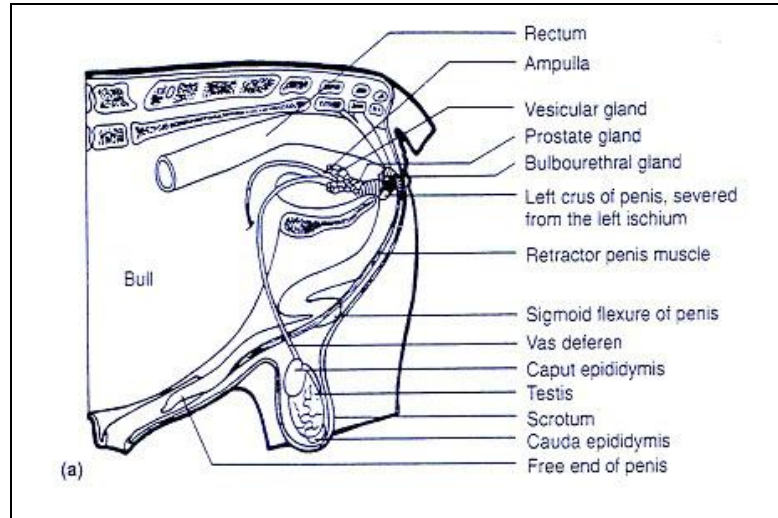

รูปที่ 2.1 ส่วนต่าง ๆ ของระบบสืบพันธุ์สัตว์เพศผู้
ที่มา: รัญจวน (2554)

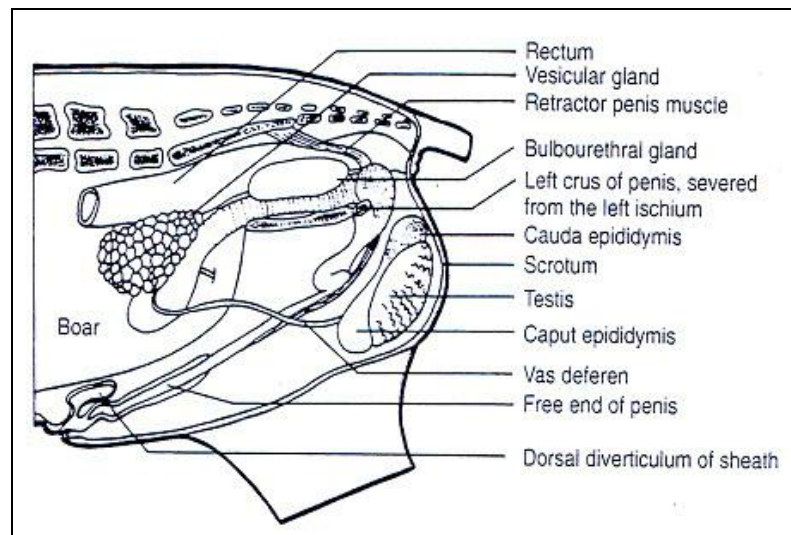

รูปที่ 2.2 ส่วนต่าง ๆ ของระบบสืบพันธุ์สุกรเพศผู้

ที่มา: <http://cal.vet.upenn.edu/projects/repropath/MReview/normtract/template.htm>

รูปที่ 2.3 ลักษณะ ตำแหน่งที่ตั้งของอวัยวะสืบพันธุ์โคเพศผู้
ที่มา: Bearden and Fuquay (1997)

รูปที่ 2.4 ลักษณะ ตำแหน่งที่ตั้งของอวัยวะสืบพันธุ์สุกรเพศผู้
ที่มา: Bearden and Fuquay (1997)

2. ส่วนประกอบและหน้าที่ของอวัยวะสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้

2.1 ถุงหุ้มอัณฑะ (scrotum) ส่วนมากเป็นหนังและเนื้อเยื่อที่ยื่นออกมาเป็นถุงนอกร่างกายเพื่อห่อหุ้มอัณฑะเอาไว้ทั้งสองข้าง ยกเว้นช้างและสัตว์ปีกไม่มีถุงหุ้มอัณฑะนอกร่างกาย

2.1.1 ส่วนประกอบของถุงหุ้มอัณฑะ

- 1) ผิวหนัง (skin) ประกอบด้วยหนังกำพร้า (epidermis) และหนังแท้ (dermis) ผิวหนังเป็นชั้นนอกสุดของถุงหุ้มอัณฑะ
- 2) ทูนิกาดาโทส (tunica albuginea) เป็นชั้นกล้ามเนื้ออยู่ถัดจากชั้นของผิวหนังเข้าไป ชั้นผิวหนังและทูนิกาดาโทส จะอยู่เชื่อมติดกันเป็นถุงหุ้มอัณฑะ
- 3) เนื้อเยื่อเกี่ยวพัน (connective tissue) เนื้อเยื่อเกี่ยวพันนี้แทรกอยู่ระหว่างอัณฑะและถุงหุ้มอัณฑะ จะอยู่กันอย่างหลวม ๆ เพื่อให้ถุงหุ้มอัณฑะสามารถยืดและหดตัวได้อย่างสะดวก
- 4) ทูนิกาวาจินาลิส (tunica vaginalis) ชั้นนี้เป็นเนื้อเยื่อหนา ไม่มีความยืดหยุ่น มีเส้นเลือดดำและแฉกมาหล่อเลี้ยงมากมาย
- 5) ทูนิกาอัลบูจิเนีย (tunica albuginea) อยู่ถัดจากทูนิกาวาจินาลิสเข้าไป ระหว่างชั้นของทูนิกาวาจินาลิสกับทูนิกาอัลบูจิเนีย จะมีช่องเหลวใสหล่อลื่นอยู่ ชั้นนี้อยู่ติดกับลูกอัณฑะ ทำหน้าที่ห่อหุ้มให้อัณฑะคงรูปร่างอยู่ได้

2.1.2 หน้าที่ถุงหุ้มอัณฑะ

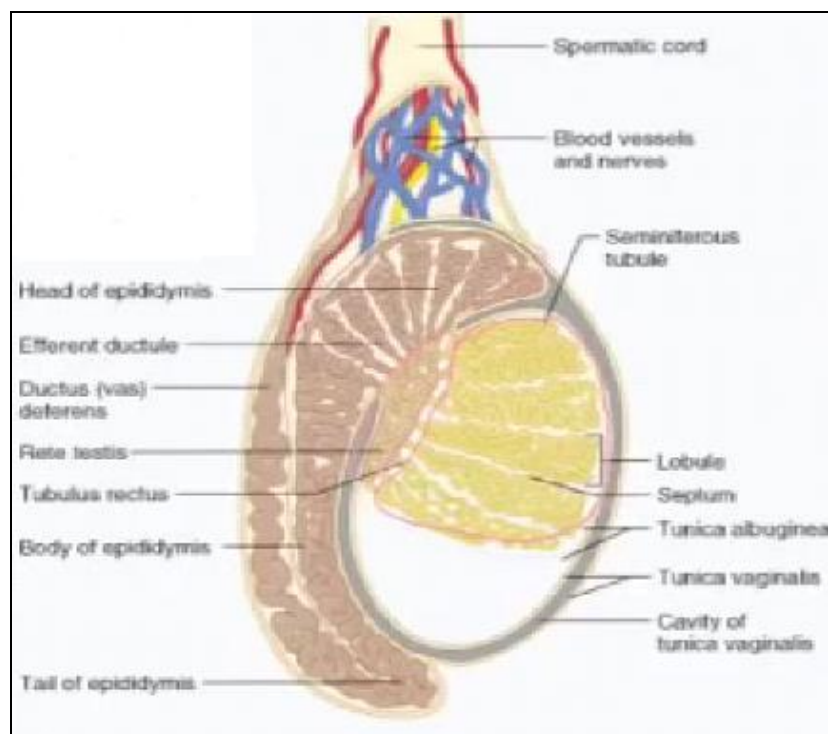
- 1) ห่อหุ้มอัณฑะเอาไว้ไม่ให้เกิดอันตราย
- 2) ควบคุมอุณหภูมิของลูกอัณฑะให้เหมาะสมอยู่ตลอดเวลา ในช่วงที่อากาศหนาวถุงหุ้มอัณฑะจะหดตัว โดยการกระทำของกล้ามเนื้อครีมาสเตอร์ (cremaster muscle) ดึงถุงหุ้มอัณฑะเข้าชิดลำตัว เพื่อให้ลูกอัณฑะได้รับความอบอุ่น และในทางตรงกันข้ามในช่วงที่อากาศร้อนถุงหุ้มอัณฑะจะหย่อนยานลงมา เพื่อปล่อยให้ลูกอัณฑะอยู่ห่างจากอุณหภูมิที่สูงกว่าของร่างกาย และทำให้ลูกอัณฑะมีเนื้อที่ระบายความร้อนได้เพิ่มขึ้น

กลไกที่ทำให้อัณฑะมีอุณหภูมิต่ำกว่าอุณหภูมิของร่างกายมี 2 กลไกคือ การระเหยทางพื้นที่ผิว ซึ่งผิวหนังของถุงหุ้มอัณฑะมีต่อมเหงื่อมากมาย โดยจะมีการเพิ่มพื้นที่ผิวเมื่ออากาศร้อน และระบบการไหลเวียนของเลือด ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความร้อนระหว่างเส้นเลือดดำและเส้นเลือดแดง โดยเส้นเลือดแดงจากร่างกายก่อนเข้าสู่อัณฑะจะระบายความร้อนให้แก่เส้นเลือดดำที่สวนทางกันทำให้อุณหภูมิของเลือดดำสูงขึ้น ใกล้เคียงกับอุณหภูมิของร่างกาย และขณะเดียวกันเลือดแดงก็จะมีอุณหภูมิต่ำลงใกล้เคียงกับอุณหภูมิของอัณฑะด้วย

การที่สัตว์รักษาอุณหภูมิของลูกอัมตะให้ต่ำกว่าอุณหภูมิของร่างกาย เพราะต้องการที่จะรักษาชีวิตของตัวอสุจิในลูกอัมตะให้อยู่ได้นาน และให้ขบวนการสร้างอสุจิเป็นไปตามปกติ ในโคจะมีอุณหภูมิของลูกอัมตะต่ำกว่าอุณหภูมิของร่างกายประมาณ 1-4 องศาเซลเซียส และแกะประมาณ 5-7 องศาเซลเซียส

2.2 อัมตะ (testis)

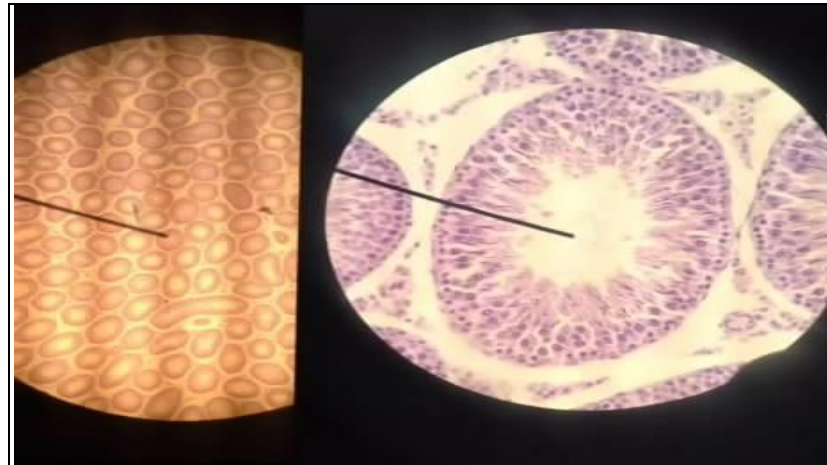
2.2.1 ลักษณะของอัมตะ เป็นอวัยวะสืบพันธุ์ที่สำคัญที่สุดของสัตว์เพศผู้ อัมตะถูกหุ้มด้วยเนื้อเยื่อเหนียว ๆ เรียกว่า ฎุณิก้าอัลบูจิเนีย ซึ่งจะแบ่งแยกอัมตะ โดยยื่นจากผนังไปพบกันตรงกลาง ทำให้เกิดเป็นช่องเล็ก ๆ รูปกรวย เรียกว่า โลบูล (lobule) ภายในโลบูลแต่ละอันจะมีหลอดเล็ก ๆ ยาวคดเคี้ยวไปมาเรียกว่าท่อสร้างอสุจิ (seminiferous tubules) ซึ่งปลายข้างหนึ่งจะตัน มีเส้นเลือดและเส้นประสาทมาหล่อเลี้ยงรอบ ๆ ท่อ สำหรับขนาดของท่อสร้างอสุจิในโคจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.1-0.3 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 50-100 เซนติเมตร ถ้านำท่อสร้างอสุจิจากลูกอัมตะทั้ง 2 ข้างมาต่อให้เป็นท่อยาว ในโคจะยาวประมาณ 45 เมตร และในสุกรจะยาวประมาณ 270-540 เมตร ดังแสดงในรูปที่ 2.5 และ 2.6

รูปที่ 2.5 แสดงอัมตะของสัตว์เพศผู้ที่ผ่าตามยาว แสดงระบบท่อต่าง ๆ

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=60NHxaF8ggg>

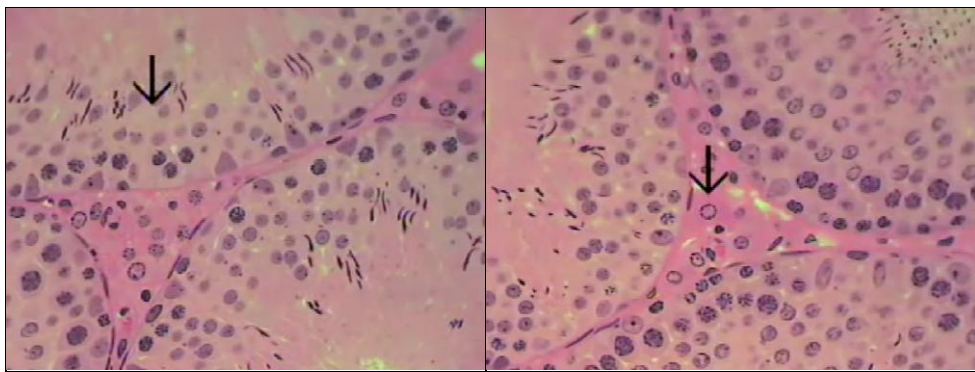

รูปที่ 2.6 แสดงท่อสร้างอสุจิเมื่อผ่าฉันทะตามขวาง

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=60NHxaF8gig>

ภายในท่อสร้างอสุจิจะประกอบด้วยเซลล์ซึ่งวางซ้อนกันอยู่หลาย ๆ ชั้น เรียกเซลล์พวกนี้ว่าเซลล์สเปอิร์มาโทเจนิค (spermatogenic cells) เป็นเซลล์ที่เจริญเติบโตพัฒนาเป็นอสุจิต่อไป และยังมีเซลล์อีกชนิดหนึ่งมีรูปร่างเป็นเซลล์ยาวทรงสูง (cone shape) เรียกว่าเซลล์เซอร์ทอลิ (sertoli cells) ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงอสุจิที่มาเกาะในขณะที่อสุจิเป็นตัวอ่อน ส่วนภายนอกท่อสร้างอสุจิมีเซลล์อีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า เซลล์อินเทอร์สทิเชียล (interstitial cells) หรือเซลล์เลย์ดิก (leydig cells) แทรกอยู่ เป็นเซลล์ที่สร้างฮอร์โมนเพศผู้ คือ เทสโทสเตอโรน ดังแสดงในรูปที่ 2.7

รูปที่ 2.7 (วิดีโอที่ 2.1) แสดงภายในท่อสร้างอสุจิพบเซลล์ที่จะเจริญพัฒนาเป็นอสุจิ

(ลูกสรชีรูปซ้าย) และเซลล์เลย์ดิกอยู่นอกท่อสร้างอสุจิเป็นเซลล์สร้างฮอร์โมนเพศผู้

(ลูกสรชีรูปขวา)

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=wHmYuI8IfxU>

ท่อสร้างอสุจิจะมารวมกันเป็นท่อใหญ่เรียกว่าท่อนำออก ซึ่งต่อกับส่วนหัวของท่อพักอสุจิ จากส่วนหางของท่อพักอสุจิ จะมีท่อนำอสุจิออกจากอณฑะผ่านเข้าไปในช่องท้องของสัตว์ทางช่องขาหนีบ (inguinal canal)

ตามปกติสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม อณฑะจะอยู่ในถุงหุ้มอณฑะ และแวนท้อยอยู่นอกช่องท้องตรงบริเวณโคนขาหลัง ในกรณีที่อณฑะไม่ผ่านออกมาทางช่องขาหนีบ ซึ่งค้างอยู่ในช่องท้อง เรียกว่าอณฑะทองแดง (cryptorchidism) สัตว์ตัวนั้นจะเป็นหมัน เนื่องจากการสร้างตัวอสุจิผิดปกติ เพราะอณฑะที่อยู่ในช่องท้องจะได้รับอุณหภูมิจากร่างกายสูงเกินไป โดยปกติช่องขาหนีบ เป็นช่องที่ค่อนข้างแคบ เพื่อป้องกันอณฑะหดรัดกลับเข้าไปในช่องท้อง และป้องกันไม่ให้ลำไส้ไหลเลื่อนตกลงมาอยู่ในถุงหุ้มอณฑะ ถ้าสัตว์ตัวใดช่องขาหนีบใหญ่จนมีลำไส้ไหลเลื่อนมาอยู่ในถุงหุ้มอณฑะ เรียกว่าไส้เลื่อนที่ถุงหุ้มอณฑะ (scrotal hernia) ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้

อณฑะของโคที่โตเต็มที่ จะมีขนาดยาว 12-16 เซนติเมตร กว้างประมาณ 6-8 เซนติเมตร หนักข้างละ 300-500 กรัม สำหรับสุกรอณฑะค่อนข้างใหญ่แต่อ่อนนุ่มกว่าของโค

2.2.2 หน้าที่สำคัญของอณฑะ

1) สร้างอสุจิ (spermatogenesis) ขบวนการสร้างอสุจิจะถูกควบคุมโดยฮอร์โมนจากต่อมไร้ท่อ (endocrine gland)

2) สร้างและขับฮอร์โมนเพศผู้คือฮอร์โมนเทสโทสเตอโรน ซึ่งสร้างมาจากเซลล์เลย์ดิก ฮอร์โมนนี้มีหน้าที่ช่วยในการสร้างตัวอสุจิ และทำให้สัตว์เพศผู้แสดงลักษณะเพศผู้ เช่น มีกล้ามเนื้อแข็งแรง ขอบต่อสู เป็นต้น

2.3 ท่อพักอสุจิ เป็นท่อที่แนบอยู่ด้านข้างลูกอณฑะ เกิดจากการรวมของท่อนำออก

2.3.1 ลักษณะของท่อพักอสุจิ แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

- 1) ส่วนหัว (head หรือ caput epididymis)
- 2) ส่วนลำตัว (body หรือ corpus epididymis)
- 3) ส่วนหาง (tail หรือ cauda epididymis)

ทั้ง 3 ส่วนของท่อพักอสุจิรวมกัน ในโคยาวประมาณ 33-35 เมตร และในสุกรยาวประมาณ 150 เมตร ในโคสามารถเก็บตัวอสุจิไว้ได้ถึง 2 แสนล้านตัว

2.3.2 หน้าที่ของท่อพักอสุจิ

1) การเคลื่อนย้ายตัวอสุจิ (transportation) อสุจิที่ผลิตในท่อสร้างอสุจิ จะถูกเคลื่อนย้ายไปยังท่อนำออก โดยแรงดันของของเหลวในลูกอณฑะ การโบกพัดของเซลล์ขน (ciliated cells) ให้

ตัวอสุจิให้เคลื่อนที่ และมีการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อผนังท่อพักอสุจิทำให้อสุจิเคลื่อนย้ายไปยังท่อนำอสุจิ

2) ทำให้ตัวอสุจิเข้มข้นขึ้น (concentration) เมื่อตัวอสุจิและของเหลวหรือน้ำหล่อเลี้ยงอสุจิที่เกิดจากลูกอณฑะไหลผ่านท่อพักอสุจิ เซลล์ในท่อจะดูดซึมน้ำกลับ ทำให้ของเหลวมีความเข้มข้นขึ้น ของเหลวและตัวอสุจิจึงเคลื่อนผ่านไปที่ส่วนหางของท่อพักอสุจิ

3) ทำหน้าที่เพาะเลี้ยงตัวอสุจิ (maturation) อสุจิที่ถูกผลิตขึ้นจะมาพักรอที่ส่วนหางของท่อพักอสุจิเพื่อเพาะเลี้ยงตัวอสุจิให้สมบูรณ์ ก่อนถูกฉีดออกไปผสมพันธุ์กับตัวเมีย

4) เป็นที่พักรอของตัวอสุจิ (storage) ตัวอสุจิเกือบทั้งหมดจะมาพักรอที่ส่วนหางของท่อพักอสุจีก่อนถูกฉีดออกไปผสมกับตัวเมีย ความยาวของส่วนหางประมาณ 1 ใน 3 ของความยาวท่อพักอสุจิ

2.4 ท่อนำอสุจิ

2.4.1 ลักษณะท่อนำอสุจิ จะเป็นท่อยาวเรียงต่อจากส่วนหางของท่อพักอสุจิไปยังท่อปัสสาวะ (urethra) ท่อนี้มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 มิลลิเมตร ผนังด้านในบุด้วยเซลล์ขนช่วยในการโบกพัดตัวอสุจิ ท่อนำอสุจิที่ตำแหน่งใกล้ส่วนหัวของท่อพักอสุจิจะรวมกันกับเส้นเลือดดำ เส้นเลือดแดง เส้นประสาท กล้ามเนื้อเรียบและเนื้อเยื่อเกี่ยวพัน เรียกว่าสายรั้งของลูกอณฑะ (spermatic cord) ลูกอณฑะมีข้างละเส้นแล้วผ่านเข้าไปในช่องท้องผ่านทางช่องขาหนีบ ตอนปลายท่อนำอสุจิจะขยายใหญ่ขึ้นและหนาขึ้นตามลำดับเรียกตำแหน่งนี้ว่า แอมพูลลา ซึ่งวางอยู่เหนือกระเพาะปัสสาวะและได้ต่อมพรอสเตท ปลายของท่อทั้งสองนี้จะเปิดเข้าไปในท่อปัสสาวะ

2.4.2 หน้าที่ของท่อนำอสุจิ เป็นท่อนำส่งอสุจิจากท่อพักอสุจิไปยังท่อปัสสาวะ เพื่อนำอสุจิและของเหลวที่หล่อเลี้ยงอสุจิซึ่งเรียกว่าน้ำเชื้อ (semen) ผ่านเข้าลิ้งค์ พร้อมทั้งจะส่งอสุจิผสมกับไข่ของตัวเมียต่อไป

2.5 ท่อปัสสาวะ

2.5.1 ลักษณะท่อปัสสาวะ จะเป็นท่อต่อจากกระเพาะปัสสาวะ ผ่านเข้าไปในลิ้งค์ออกไปสู่ภายนอก ท่อปัสสาวะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

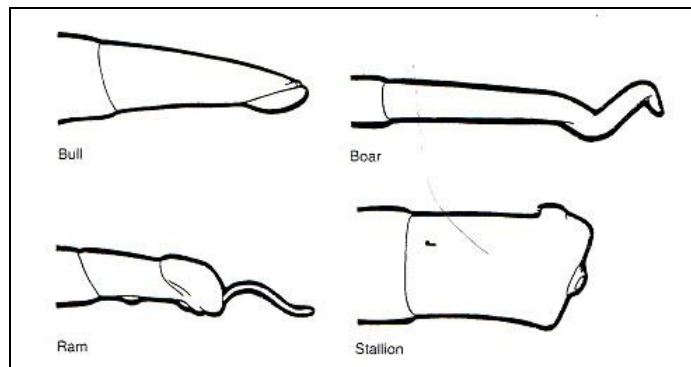
1) ส่วนเพลวิก (pelvic part) ยาว 15-20 เซนติเมตร ท่อหุ้มด้วยกล้ามเนื้อ ตั้งอยู่บริเวณส่วนพื้นของกระดูกเชิงกราน

2) ส่วนบัลบ์ (bulb part) เป็นส่วนกลางของท่อมีลักษณะเป็นรูปโคงงอ

3) ส่วนพินิล (penile part) เป็นส่วนที่อยู่ในลึงค์ รูปร่างเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะลึงค์ของสัตว์

2.6 ลึงค์หรือองคชาติ (penis)

2.6.1 ลักษณะลึงค์ เป็นอวัยวะที่สำคัญอย่างหนึ่งของสัตว์เพศผู้ ซึ่งมีขนาดและรูปร่างแตกต่างกัน แบ่งเป็น 3 ส่วนคือส่วนโคน (root) ส่วนลำตัว (body) และส่วนปลาย (glans) ในสัตว์บางชนิด เช่น โค กระบือ และสุกร จะมีกล้ามเนื้อรีแทรกเตอร์พินิส (retractor penis muscle) ยึดส่วนลำตัวของลึงค์ ซึ่งจะทำหน้าที่ดึงลึงค์กลับหลังจากที่ผสมแล้ว ทั้งนี้เพราะว่าส่วนของลำตัวลึงค์จะมีลักษณะโค้งงอเป็นรูปตัวเอส (S) เรียกว่าซิกมอยเฟลกเจอร์ (sigmoid flexure) ขณะที่สัตว์มีความรู้สึกทางเพศ (libido) ลึงค์ก็จะแข็งตัว ส่วนลำตัวของลึงค์ที่เป็นรูปตัวเอสก็จะเหยียดยาวออก ทำให้ลึงค์โผล่พ้นออกมา หลังจากผสมแล้วลึงค์อ่อนตัวลง กล้ามเนื้อที่ยึดลึงค์ก็จะดึงลึงค์กลับให้โค้งงอเดิม ส่วนในม้าและสัตว์อื่น ๆ ลึงค์ไม่มีลำตัวที่โค้งงอจึงไม่มีกล้ามเนื้อนี้ ลักษณะลึงค์ของสัตว์ ดังแสดงในรูปที่ 2.8

รูปที่ 2.8 ลึงค์และปลายลึงค์ของสัตว์เพศผู้ชนิดต่าง ๆ

ที่มา: Bearden and Fuquay (1997)

2.6.2 หน้าที่ของลึงค์ เป็นช่องทางผ่านน้ำปัสสาวะ และเป็นท่อนำน้ำเชื้อเข้าสู่อวัยวะสืบพันธุ์เพศเมีย

2.7 ท่อมสำรองหรือต่อมผลิตน้ำคัดหลั่ง

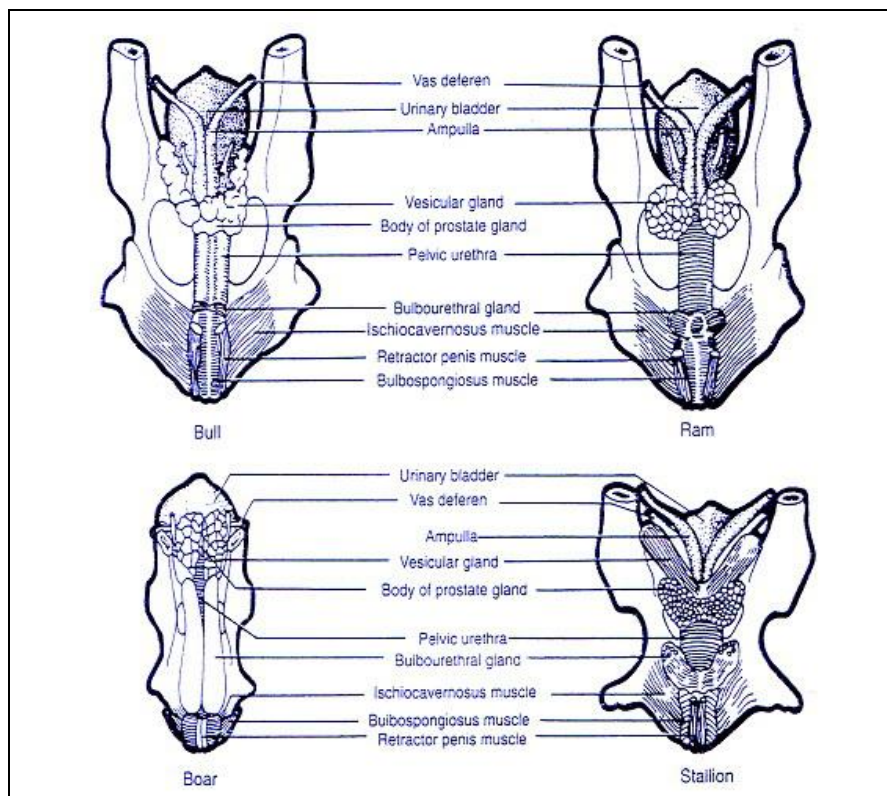
ต่อมสำรองเป็นอวัยวะที่มีส่วนร่วมและช่วยเหลือในอวัยวะสืบพันธุ์เพศผู้ อวัยวะเหล่านี้จะสร้างน้ำหล่อเลี้ยงอสุจิและทำให้ปริมาณน้ำเชื้อมากขึ้น ดังแสดงในรูปที่ 2.9 ต่อมเหล่านี้มี 3 ชนิด ดังนี้

2.7.1 ต่อมเซมินอลเวสซิกเคิลหรือต่อมเวสซิกูลาร์ ต่อมนี้นี้เป็นต่อมที่ใหญ่ที่สุดมีอยู่ 1 คู่ อยู่ตอนปลายข้างละต่อมของท่อนำอสุจิ มีรูปร่างเป็นหยัก ต่อมนี้นี้เมื่อโตเต็มที่ในโคและสุกรจะยาวประมาณ 10-12.5 เซนติเมตร และมีความกว้างประมาณ 3.75-5.00 เซนติเมตร ซึ่งในแพะ แกะ และสุนัขไม่มี

ต่อมนี้ หน้าที่ของต่อมนี้ คือผลิตน้ำเมือก ซึ่งเป็นแหล่งที่เป็นอาหารของอสุจิทำให้อสุจิแข็งแรง และช่วยในการเคลื่อนไหวในการเดินทางของอสุจิด้วย

2.7.2 ต่อมพรอดตท เป็นต่อมที่อยู่ติดกับบริเวณคอกระเพาะปัสสาวะ ของเหลวที่ผลิตจากต่อมนี้ มีสภาพเป็นต่าง มีโปรตีนกับเกลือแร่ที่สูง มีกลิ่นเหม็น โดยเฉพาะในสุกร หน้าที่สำคัญของต่อมนี้ คือทำความสะอาดท่อปัสสาวะ น้ำเมือกจากต่อมนี้ใช้เป็นอาหารของตัวอสุจิ เป็นตัวเร้าให้อสุจิตื่นตัว เพื่อผสมพันธุ์ และช่วยในการเคลื่อนไหวของตัวอสุจิ

2.7.3 ต่อมบูลโบยูริธรัลหรือต่อมควาเปอร์ส เป็นต่อมขนาดใหญ่ 2 ต่อม อยู่ 2 ข้างของท่อปัสสาวะในช่องเชิงกราน ในโคมีขนาดเล็กมองเห็นยาก ส่วนในสุกรมีขนาดใหญ่ ต่อมนี้มีท่อเล็ก ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งปลายท่อเปิดเข้าสู่ท่อปัสสาวะ หน้าที่ของต่อมนี้ผลิตน้ำเมือกมีลักษณะข้นเหมือนยาง สำหรับชะล้างท่อปัสสาวะให้สะอาดก่อนปล่อยน้ำเชื้อ ในสุกรจะผลิตน้ำเมือกเป็นวุ้นคล้ายเม็ดสาเกสำหรับอุดช่องคลอด เพื่อป้องกันการไหลกลับของน้ำเชื้อเวลาผสมพันธุ์

รูปที่ 2.9 แสดงต่อมสำรองของสัตว์เพศผู้

ที่มา: Bearden and Fuquay (1997)

สรุป

กายวิภาคของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้เป็นการศึกษาถึงส่วนประกอบ รูปร่างลักษณะ และตำแหน่งที่ตั้ง ส่วนสรีรวิทยาของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้เป็นการศึกษาถึงหน้าที่ของระบบสืบพันธุ์และแต่ละส่วนของระบบสืบพันธุ์ ดังนั้นการเรียนรู้และเข้าใจระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้ จึงเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้ศึกษาเกี่ยวกับการผสมเทียม เพราะถือว่าการผสมเทียมเป็นเทคโนโลยีทางการสืบพันธุ์ที่ยังใช้กันอย่างแพร่หลายที่สุด ฉะนั้นระบบสืบพันธุ์เพศผู้จึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตน้ำเชื้อที่จะนำไปผสมเทียมต่อไป รวมถึงเป็นข้อมูลในหลักการคัดเลือกพ่อพันธุ์ที่ดี และยังเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับระบบสืบพันธุ์ของสัตว์เพศผู้ด้วย

คำถามท้ายบทที่ 2

คำสั่ง ให้ตอบคำถามทุกข้อให้ถูกต้องสมบูรณ์

1. ให้ออกลักษณะกายวิภาคของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้
2. ให้ออกสรีรวิทยาของระบบสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้
3. ให้ออกส่วนประกอบของอวัยวะสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้
4. ให้ออกหน้าที่ของอวัยวะสืบพันธุ์ในสัตว์เพศผู้

แหล่งความรู้เพิ่มเติม

เทวินทร์ วงษ์พระลับ. 2542. การสืบพันธุ์ในสัตว์เลี้ยง. ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น: ขอนแก่น.

ปราจีน วีรกุล พรรณพิไล เสกสิทธิ์ มงคล เตชะกำพุ วิษณุ ไพศาลรุ่งพนา สุณิรัตน์ เอี่ยมละมัย และ สุวิชัย โรจนเสถียร. 2548. การผสมเทียมโค. สัตวแพทยสภา กรมปศุสัตว์: กรุงเทพมหานคร.

พงศ์เทพ พลแสง. 2557. แบบเรียนออนไลน์วิชาการผสมเทียม. (cited 27 August 2014).

Available from: URL: <http://www.kasetyaso.ac.th/pong/index.html>

พีรศักดิ์ สุทธิโยธิน. 2530. การผสมเทียม. โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์: กรุงเทพมหานคร.

รัฐจวน อิศรรักษ์. 2554. การผสมเทียมปลูสัตว์. (cited 11 August 2014). Available from: URL: <http://kaset1.blogspot.com/p/2.html>.

รัฐจวน อิศรรักษ์. 2554. การผสมเทียมปลูสัตว์. (cited 11 August 2014). Available from: URL: <http://kaset2.blogspot.com/>.

สุณิรัตน์ เอี่ยมละม้าย. 2545. การผสมเทียมโค. ภาควิชาสัตยศาสตร์และวิทยาการสืบพันธุ์ คณะสัตว
แพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น : ขอนแก่น.

สุรชัย ชาคริยรัตน์. 2545. การสืบพันธุ์และการผสมเทียมโค-กระบือ. สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

อรณพ คุณาวงษ์กฤต. 2545. วิทยาการสืบพันธุ์สุกร. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:
กรุงเทพมหานคร.

Bearden, H.J., and J.W. Fuquay. 1997. **Applied Animal Reproduction**. 4th ed. Prentice Hall:
New Jersey.

<http://cal.vet.upenn.edu/projects/repropath/MReview/normtract/template.htm>

<http://www.all-creatures.org/aip/nl-8oct2001-poultry-c.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=60NHxaF8gjg>

<https://www.youtube.com/watch?v=wHmYu8IfxU>